

บทที่ ๒

บทบาททางเศรษฐกิจของผู้ปู้ในประเทไทยสมัยโบราณ

บทบาททางเศรษฐกิจของผู้ปู้ในประเทไทยสมัยโบราณนั้น เป็นไม่ในลักษณะการค้ระหว่างประเท สัมพันธ์ภาพทางเศรษฐกิจโคค้ดำเนินไปเพื่อการค้าระหว่างกันเพียงคั้นเคียว ในสมัยโบราณนั้นประเททางเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีการติดต่อค้าขายในระหว่างกันเสมอมา ประกอบกับสินค้าพื้นเมืองทางเอเซียตะวันออกเฉียงใต้เป็นที่ยาก และเป็นที่ต้องการของประเททางเอเซียตะวันออกเฉียงใต้แก่ จีน เกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้น ค้กันตลาดที่สำคัญของสินค้าไทยแห่งหนึ่งก็คือประเทญี่ปุ่น บทบาททางการค้าของผู้ปู้เป็นส่วนช่วยส่งเสริมอย่างมากค้ความเจริญรุ่งเรืองมั่งคั่งของประเทไทยสมัยโบราณ

๑. การค้าต่างประเทศยุคแรกของไทย

ก่อนที่อิทธิพลทางการค้าของชาวยุโรปจะมาถึงนั้น ประเทไทยหรือสยามสมัยนั้นได้มีการติดต่อค้าขายกันอยู่แล้วกับชนในภูมิภาคเดียวกัน เช่น อินเคีย เขมร พูวน ค้แก่จีน และชาวเกาะอินเคียตะวันตก ซึ่งปกติเป็นการค้าขายโดยทางเรือ

เมื่อพ่อค้าชาวเปอร์ตุเกสได้รับความสำเร็จทางการค้าในแถบเอเซียใต้นั้น เปอร์ตุเกสได้มีศูนย์กลางการค้าของตนอยู่ที่ประเทอินเคีย แต่เมื่อภายหลังได้ทราบว่เครื่องเทศซึ่งเป็นสินค้าสำคัญของตนนั้นมีโคเป็นสินค้าของอินเคีย แต่เป็นสินค้าที่ส่งมาจากเมืองมะละกา จึงได้พยายามหาทางติดต่อซื้อสินค้านี้โดยตรงและถือโอกาสใช้กำลังเข้ายึดมะละกาเป็นของตนเมื่อ พ.ศ.๒๐๕๔^๒ และใจเป็นศูนย์กลางการค้าของตน มีความสำคัญรองจากเมืองกัวตอมมา เมื่อพ่อค้าชาวเปอร์ตุเกสในมะละกาทราบว่ามะละกาเคยเป็นเมืองขึ้นของไทยจึงได้แต่ง

^๑ เป็นเมืองทางใต้สุดของมาเลเชียปัจจุบัน

^๒ เจริญ ชัยชนะ "ประวัติศาสตร์ไทย" สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ, พระนคร, ๒๕๐๖

พูดเข้ามาเจรจาขอเมืองมะละกา และขอทำการค้ากับไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๑^๓ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระมหากษัตริย์ของไทยสมัยนั้นก็ได้ทรงตอบรับอย่างดีและยอมยกเมืองมะละกาให้แก่เปอร์ตุเกส เนื่องจากทรงเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ในเมืองมะละกาหันไปนับถือศาสนาอิสลามเสียแล้ว ไทยก็ได้ทอดทิ้งมานาน และหนทางติดต่อปกครองก็ไม่สะดวก นอกจากนี้ไทยยังได้ตกลงทำสัญญาอนุญาตให้พ่อค้าชาวเปอร์ตุเกสมาทำการค้าขายปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ และทำการขยายเผยแพร่นครศาสนาในประเทศไทยได้ ความสัมพันธ์กับพ่อค้าชาวเปอร์ตุเกสครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่ไทยมีการติดต่อกับชาวยุโรป และเป็นชาติยุโรปชาติแรกที่เปิดการค้าระหว่างประเทศของไทยกับชาวตะวันตก นอกจากนั้นยังเป็นผู้นำเอาพ่อค้าผู้ป็นเข้ามาในประเทศไทย (ตามหลักฐานที่ปรากฏในประชุมพงศาวดารชาติไทยภาคที่ ๖๐ ซึ่งกล่าวถึงสัมพันธ์ไมตรีทางการค้าของไทยกับผู้ป็น และได้เจริญสืบเนื่องมาจนมีบทบาททางการค้าภายในของไทยอย่างมหาศาลในปัจจุบัน) สำหรับประเทศในทวีปยุโรปอื่น ๆ ที่เข้ามาติดต่อการค้ากับไทยก็มี ฮอลันดา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และอื่น ๆ ตามลำดับ จากนั้นการค้าระหว่างประเทศของไทยก็ได้เริ่มมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจภายใน ตลอดจนการเมืองของไทยในสมัยต่อมา ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย และในบางสมัยการค้าระหว่างประเทศของไทยก็จะจะเป็นบันไดนำการเสียเอกราชมาให้แก่ชาติที่เดียว ทั้งนี้ประวัติศาสตร์ชาติไทยก็ได้ชี้ชัดถึงอิทธิพลทางการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อความมั่นคงของชาติอยู่แล้ว

๒. วิวัฒนาการแห่งการค้าระหว่างไทยกับผู้ป็น

ก. สมัยกรุงศรีอยุธยา

001913

ยุคแรกแห่งการค้าระหว่างไทยกับผู้ป็น

ชาวผู้ป็นได้เดินทางเรือติดต่อการค้าขายกับดินแดนชายฝั่งทะเลแหลมมาลายูก่อนที่ฝรั่งชาติเปอร์ตุเกสจะเดินเรือเข้ามาค้าขายยังแดนนี้ โดยลักษณะการเดินเรือในมอเียงโยในโจรสลัดมากกว่าเป็นพ่อค้า เมื่อมีโอกาสก็ทำการปล้นสดมภ์เรือที่ไปมาค้าขายระหว่างประเศ

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘

จีน อินเดีย และญี่ปุ่น แหล่งใหญ่ที่หลบซ่อนและคอยชักชวนปล้นสะดมก็คือ เมืองปัตตานี^๔

ในค่านการเดินเรือสำเภาศึกต่อคมนาคมและค้าขายทางทะเลจีนนั้น จีนเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นฝ่ายนำหน้าในกิจการค่านนี้ ต่อมาเมื่อญี่ปุ่นเห็นประโยชน์ของการเดินเรือสำเภา จึงได้พยายามแต่งเรือสำเภาลงมาติดต่อกับค้าขายทางทะเลจีนบ้าง จนกลายเป็นคู่แข่งสำคัญของจีนในเวลาต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๐๕๔ พอลำญี่ปุ่นคนหนึ่งได้เคยโดยสารไปกับเรือสำเภาจีนลงมาทางทะเลจีนและมาอายุ ซึ่งในสมัยนั้นเป็นสมัยที่ฝรั่งเศสกำลังมีอิทธิพลในทางการค้า พอลำญี่ปุ่นคนนั้นจึงได้พบกับชาวปอร์ตุเกส และทำการค้าขายติดต่อกับชาวปอร์ตุเกสและชาวมะละกาไปด้วย^๕

สำหรับชาวญี่ปุ่นจะได้เริ่มมีความสัมพันธ์กับประเทศไทยและเข้ามาทำการค้าจนถึงตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนในประวัติศาสตร์ แต่ก็พออนุมานได้ว่าชาวญี่ปุ่นคงเข้ามาในประเทศไทยราวพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เพราะตามหลักฐานที่ปรากฏในจดหมายเทศาภิบาลประเทศว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๓ ได้มีชาวญี่ปุ่นตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่ที่กรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก^๖ จากประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นซึ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งนั้นมีว่าพวกไดเมียว (Daimyo) กับพวกพ่อค้าที่ร่ำรวยตามเมืองนาวาซากิพากันถือเรือใหญ่ ความแบบอย่างเรือจะวันออกเดินเรือติดต่อกับค้าขายและตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในกรุงศรีอยุธยา ประกอบกับการพิจารณาข้อความในพระราชพงศาวดารที่กล่าวไว้ในแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิมีสำเภาเข้ามาทำการค้าขายมาก ทำให้กรุงศรีอยุธยามั่งคั่งและเจริญรุ่งเรือง ถิ่นอาศัยและเชื่อว่าญี่ปุ่นคงเข้ามาติดต่อกับค้าขายตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในกรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระมหา-

^๔ สงวน อึ้งคง "ประวัติการณ์แห่งประเทศญี่ปุ่น" สำนักพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๐๑

^๕ ชวัลย์ รัตนภิกษาติ "สัมพันธ์ภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่น" โรงพิมพ์สี่ไผ่, ๒๕๐๘

^๖ สงวน, หน้า ๔๕

^๗ ชวัลย์, หน้า ๔๑

จักรวรรดิ^๘ นอกจากนี้ใน ค.ศ. ๒๑๓๓ เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชยกทัพรบกับพระมหาราชาแห่งพม่า นั้น ปรากฏว่ามีทหารอาสาญี่ปุ่นร่วมรบอยู่ด้วยถึง ๕๐๐ คน^๙ ซึ่งย่อมแสดงว่าชาวญี่ปุ่นคงจะเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาพอสมควร สมเด็จพระนเรศวรฯ เป็นแน่ ซึ่งก็สอดคล้องกับหลักฐานเบื้องต้นที่กล่าวในเรื่องชาวญี่ปุ่นในกรุงสยามนี้ Sir Ernest Mason Sataw^{๑๐} สันนิษฐานว่าพ่อค้าชาวเปอร์เซียเป็นผู้นำเข้ามา^{๑๑}

หลักฐานสนับสนุนอีกด้านที่ว่าชาวญี่ปุ่นได้มีการติดต่อค้าขายกับกรุงสยามในต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ คือหนังสือประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นกล่าววว่า ในสมัยโชกุน โทโยโทมิ ฮิเดโยชิ (Toyotomi Hideyoshi) กับโตกุกาวา อิเยยะสุ (Tokugawa Ieyasu) ได้เถลิงอำนาจระหว่าง พ.ศ. ๒๑๒๘ - ๒๑๕๕ โคนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ญี่ปุ่นเป็นอันมาก โดยเฉพาะในทางการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและเรือเดินทะเล หลังจากได้เดินทางไปยังเกาะกยุสุซึ่งเป็นที่มีความสำคัญในด้านการค้าระหว่างประเทศ และเรือเดินทะเลแล้ว และได้เห็นว่าการค้านี้เจริญมั่งคั่ง มีสินค้าแปลก ๆ นา ๆ ชนิด ประชาชนกินดีอยู่ดี เนื่องจากการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้นต่อมาอีก ๕ ปีใน พ.ศ. ๒๑๓๕ ฮิเดโยชิกับอิเยยะสุก็ได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศของญี่ปุ่นครั้งใหญ่ และนโยบายควบคุมการค้าติดต่อค้าขายทางทะเลไว้ในอำนาจ โดยจัดตั้งหน่วยงานขึ้นดำเนินการจัดการค้าขาย ควบคุมให้มีการออกใบอนุญาตให้สำเภาที่จะทำการเดินทะเลติดต่อค้าขาย^{๑๒} และมีอยู่หลายสิบฉบับที่แสดงถึงการเดินเรือของพ่อค้า

^๘ พระราชพงศาวดารชาติไทย (เล่มที่ ๖ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ) สำนักพิมพ์ก้าวหน้า พระนคร ๒๕๐๘, หน้า ๘๔

^๙ เจริญ, หน้า ๑๗๒

^{๑๐} Sir Ernest Mason Sataw ชาวอังกฤษเคยเป็นเลขาธิการสถานทูตอังกฤษ ณ กรุงโตเกียว และเคยเป็นเอกอัครราชทูต ณ กรุงเพทฯ ในสมัยรัชกาลที่ ๕

^{๑๑} Sir Ernest Mason Sataw "สัมพันธ์ภาพระหว่างสยามและญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗" (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ) สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, พระนคร ๒๕๐๘ หน้า ๑๑

^{๑๒} ธวัช, หน้า ๖๐

ญี่ปุ่นมาค้าขายยังกรุงสยาม โดยโยเม็กร่องเหล่านี้มีข้อความเพียงสั้น ๆ ว่า เรือสำเภาออก จากญี่ปุ่นไปสยาม มีวัน เดือน ปี ที่ออกในโยเม็กร่องและนามผู้รับโยเม็กร่องใน พ.ศ.๒๑๖๔ - ๒๑๗๘ เรือสินค้าที่ได้รับโยเม็กร่องจากทางการญี่ปุ่นได้เดินทางมาค้าขายยังประเทศไทยแถบ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีจำนวนถึง ๓๕๐ ลำ และกึ่งบ้านเรือนอยู่ในประเทศฟิลิปปินส์และ สยามไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ คน ^{๑๓}

อย่างไรก็ตาม หลักฐานที่แสดงถึงกล่าวมิได้ชี้ให้เห็นถึงการมีพระราชไมตรี ระหว่างพระเจ้ากรุงสยามและพระเจ้ากรุงญี่ปุ่น การติดต่อค้าขายในระหว่าง ๒ ประเทศ จึงเป็นไปอย่างไม่เป็นทางการ ชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาในกรุงสยามสมัยนั้นนอกจากจะทำการค้า แล้ว ก็ยังมีพวกนักแสวงโชคขุดงูมัยซึ่งได้เข้ารับสมัคร เป็นทหารอยู่มาก สินค้าสำคัญที่กรุง สยามรับซื้อสมัยนี้ก็ได้แก่ กานะถัน เพื่อใช้ในการรมกับพม่า การค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่น ยุคแรกนี้ก็ได้เจริญมาโดยลำดับ จนกระทั่งความสัมพันธ์ได้เชื่อมขึ้นไปในระดับพระมหากษัตริย์ ของทั้ง ๒ ประเทศในเวลาต่อมา

การค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นภายใต้พระราชไมตรีทางการค้า

พระราชไมตรีทางการค้าระหว่างพระเจ้ากรุงสยามและโชกุนแห่งญี่ปุ่น เริ่มขึ้น เมื่อ พ.ศ.๒๑๘๘ ในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ โดยโชกุน อิเยยัสสุ(Ieyasu Shogunato) มีพระราชสาส์นเพื่อขอร้องให้เรือและไม้หอม โดยส่งเกราะและดาบมาถวายเป็นเครื่องราชบรรณาการ ต่อมาอีกเดือนหนึ่งพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นก็ประกาศอนุญาตให้สำเภาพ่อค้าไทยเข้าไป ค้าขายในประเทศญี่ปุ่น เรือสำเภาจึงได้เข้าไปค้าขายถึงประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๑๘๘ ^{๑๔} ทั้งยังรับรองอย่างเป็นทางการตั้งแต่นั้นมา

หลังจากพระราชสาส์นฉบับแรกดังกล่าวก็มีพระราชสาส์นโต้ตอบกันพร้อมเครื่องราชบรรณาการอีกหลายครั้งในรัชสมัยนี้ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดดังกล่าวประกอบด้วยมีชาวญี่ปุ่นอยู่ใน สยามหลายคนมีบทบาทสำคัญทางการสงครามและทางการ เมืองสยามสมัยนั้น เช่น ยามาตา

^{๑๓} Encyclopaedia Britannica, Vol.12, p.920

^{๑๔} เซอร์ ซาเคา, หน้า ๗

นางามาสา (Yamada Nagamasa) ^{๑๕} เป็นกำลังสำคัญที่สนับสนุนให้โอกาสทางการค้าแก่ชาวญี่ปุ่นเข้ามาตั้งหลักแหล่งและค้าขายในประเทศสยามมากขึ้น ดังนั้นการผูกและถ่วงดุลระหว่างประเทศทั้งสองจึงเจริญขึ้นเป็นลำดับ

ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม การค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นก็มีได้ลดน้อยลง ดังจะเห็นได้จากข้อความตอนหนึ่งในพระราชสาส์นของพระองค์ โดยมีขุนพิจิตรสมุทัย ขุนประเสริฐ เป็นทูตไปถึงโชกุนแห่งญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๔ ว่า "..... เรือพวกพ่อค้าญี่ปุ่นไคมาค้าขายถึงกรุงศรีอยุธยาเสมอมาหลายปีแล้ว เราได้เอาเป็นธุระทำนุบำรุงลูกญี่ปุ่นโดยมีเมตตาเสียยิ่งกว่าประชาชนชาวเมืองของเราเองก็ว่าได้ เราได้สั่งเจ้าหน้าที่ให้เอาเงินช่วยเหลือเกื้อกูลชาวญี่ปุ่นที่ไคมาค้าขาย ให้ไคมาค้าขายโดยสะดวก และเสมอหน้ากันตลอดจนเรื่องที่พักอาศัยจะได้เป็นการจงใจให้ชาวญี่ปุ่นเข้ามาตั้งการค้าขายยังพระนครมากยิ่งขึ้น....." ^{๑๖} ข้างฝ่ายญี่ปุ่นก็มีสาส์นตอบและเจริญสัมพันธไมตรีด้วยคือตลอดสมัย ราชทูตไทยได้ไปถวายพระราชสาส์นเจริญสัมพันธไมตรีกับโชกุนแห่งญี่ปุ่นเป็นครั้งสุดท้ายในรัชกาลนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๘ โดยขุนรักษาสิทธิยศและว่าที่วังจันทน์ ^{๑๗}

สมเด็จพระเชษฐาธิราชได้รับราชสมบัติและได้เจริญรอมตามพระราชบิดาโดยใน พ.ศ. ๒๑๗๖ ได้ทรงแต่งตั้งผู้มีดวงสาครเถระ ขุนสวัสดิ์ และขุนโยชามาตย์ ให้จำทูตพระสุพรรณสาส์นกับมณฑลราชบรรพการไปยังโชกุน อเอมิสสุ (Iemitsu) แห่งญี่ปุ่น ^{๑๘} ซึ่งก็ได้รับการตอบสนของมาด้วยดี มิตรภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงยืนยงต่อมา ตลอดจนถึงสมัยพระเจ้าอาทิตย์วงศ์ซึ่งมีพระชนมพรรษาเพียง ๑๐ พรรษาและต่อมาได้ถูกพระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกทัศปลดออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์โดยอ้างว่ายังเด็กเกินไป และได้ส่งนางนาคตนเองเป็นกษัตริย์แห่งกรุงสยาม พระนามว่า พระเจ้าปราสาททอง

^{๑๕} Encyclopaedia Britannica, Vol. 12, p. 920

^{๑๖} พระราชพงศาวดารชาติไทย (เล่มที่ ๖ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ) หน้า ๒๒

^{๑๗} ชีวประวัติ, หน้า ๕๑

^{๑๘} พระราชพงศาวดารชาติไทย (เล่มที่ ๖ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ) หน้า ๕๑

ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง สัมพันธภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็เสื่อมถอยลง แม้พระองค์จะพยายามฟื้นฟูสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่นเสียก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จ เพราะฝ่ายญี่ปุ่นไม่ยอมรับถือว่าพระองค์ เป็นเชื้อพระวงศ์-อันแท้จริงของไทยดังที่ Mr. Jeremais Van Vliet^{๑๘} ฮอลันดาในประเทไทยสมัยนั้นได้กล่าวไว้ในจดหมายเหตุนั้นว่า "เนื่องจากญี่ปุ่นไม่ยอมรับรองว่าพระเจ้าปราสาททองเป็นพระเจ้ากรุงสยาม เมื่อพระเจ้าปราสาททองแต่งทูตไปเจริญพระราชไมตรีเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๕ ญี่ปุ่นจึงไม่ยอมรับรับไล่ให้กลับหมด พระเจ้าปราสาททองก็ทรงกระหนักระดัยว่าเป็นอันหมดหวังที่จะค้าขายกับพระราชาไมตรีกับประเทศญี่ปุ่น เมื่อกาลก่อน และทั้งพระองค์ก็ทรงทราบว่ในรัชสมัยพระเจ้ากรุงญี่ปุ่นสมัยนั้นไม่ทรงอนุญาตให้ชาวญี่ปุ่นออกนอกประเทศหรือออกไปตั้งภูมิลำเนาในต่างประเทศ หรือผู้ใดออกไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ต่างประเทศก็ไม่ยอมให้เข้าเมือง จึงไม่มีความจำเป็นที่ควรมีสัมพันธไมตรีกัน..."^{๒๐} และในอีกตอนหนึ่งในจดหมายเหตุนั้นได้กล่าวว่ "...พ.ศ. ๒๑๓๒ และ ๒๑๓๓ เป็นครั้งสุดท้ายที่คณะทูตไทยได้มาเจริญพระราชไมตรี"^{๒๑} และทางคำาจดหมายเหตุนั้นก็ไม่มีปรากฏข้อความเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างไทยกับพระเจ้าปราสาททองกับญี่ปุ่น ดังนั้น พระราชาไมตรีอย่าง เป็นราชการระหว่างไทยกับญี่ปุ่นจึงหยุดชะงักลงตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา

การคารวะระหว่างไทยและญี่ปุ่นหลังการมีพระราชไมตรีทางการค้า

พร้อม ๆ กับที่ระกการติดต่อสัมพันธพระราชไมตรีทางการค้า ญี่ปุ่นก็มีนโยบาย

^{๑๘} Jeremais Van Vliet ชาวฮอลันดา ดำรงตำแหน่งช่วยการงานในบริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ณ สำนักงานของบริษัทที่ประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๑๓๒ - ๒๑๓๖ ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้จัดการและผู้อำนวยการคลังสินค้าของห้างขายสินค้าของบริษัทนี้ ณ กรุงศรีอยุธยาระหว่าง พ.ศ. ๒๑๓๖ - ๒๑๔๕

^{๒๐} จดหมายเหตุนิวลิต (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ) โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี ๒๕๐๗, หน้า ๘๗

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๑๓

บิกประการการค้าของคนกับต่างประเทศ พ.ศ. ๒๑๙๘^{๒๒} ญี่ปุ่นได้ออกประกาศห้ามมิให้ชาวญี่ปุ่นออกนอกประเทศ และตามคนกลางค้าเข้าประเทศไทย ทั้งนี้มีเหตุมาจากการจลาจลในประเทศที่เป็นยลสืบเนื่องมาจากการแพร่ศาสนาของชาวสเปนเป็นสำคัญ วัตถุประสงค์ของนโยบายนี้ก็เพื่อจำกัดการเข้าแทรกแซงภายในของชาวต่างชาติ เพราะเพื่อจำกัดการติดต่อของชาวญี่ปุ่นกับชาวต่างชาติได้น้อยลงที่สุด^{๒๓} อย่างไรก็ตาม การคมนาคมติดต่อการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นก็ยังคงมีอยู่ มิได้จะงัดกันไปตามทางการแผ่นดินโดยอาศัยชาวจีนเป็นตัวนำส่งสำคัญ

การดำเนินการค้าครั้งที่ Mr. J. V. Viet กล่าวไว้ในจดหมายเทศน์ของเขาว่า "... ญี่ปุ่นประกาศห้ามมิให้ไทยไปค้าขายในประเทศคน ยกเว้นชาติจีนซึ่งญี่ปุ่นมีความไว้วางใจอย่างสนิทสนม ดังนั้นจึงเป็นโอกาสให้ประเทศไทยได้อาศัยพวกจีนที่มาตั้งภูมิลำเนาค้าขายอยู่ในพระราชอาณาเขต โดยมากดำเนินการค้าขายติดต่อกับประเทศญี่ปุ่นตลอดทุกปีมา จนมีผลประโยชน์เป็นรายไต่คงงาม วิธีทำก็คือ จัดให้ขุนนางไทยเป็นผู้กำกับไปในสำเภา นอกนั้นก็เป็นคนสัญชาติจีนทั้งสิ้น ขุนนางไทยที่ไปนี้ต้องถูกกำรับไม่ให้ขึ้นจากเรือเป็นอันขาด แต่ก็ยังพอยุบายเหตุการณ์ซึ่งเป็นไปในประเทศญี่ปุ่นได้โดยตลอดด้วยความปรีชาสามารถของตนเอง ทั้งอาจจะหวังรักษาผลประโยชน์แห่งการค้ามิให้ขาดตกบกพร่องเองด้วย..."^{๒๔} นอกจากชาวจีน

^{๒๒} โขกุนแห่งตระกูลโตะถูกวางประกาศเมืองญี่ปุ่นเป็นเมืองปิดตาย (Closed Door Policy) เมื่อ พ.ศ. ๒๑๕๐ ภายหลังจากการจลาจลครั้งใหญ่ระหว่างคริสต์ศาสนิกชนชาวญี่ปุ่นและรัฐบาล ณ แหลม Shimabara เมือง Nagasaki รัฐบาลได้ปราบปรามและขับไล่ฝรั่งออกนอกประเทศหมด ชาวญี่ปุ่นที่เขารักจำนวนมากต้องหนีออกนอกประเทศและมีไม่น้อยที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย เมืองท่าทุกเมืองปิดหมดเหลือแต่เมืองทวนางาซากิซึ่งมีไว้ให้พ่อค้าชาวจีนและฮอลันดาค้าติดต่อค้าขายเล็กน้อย การค้าของญี่ปุ่นกับประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงยังพอมืออยู่บ้าง เหตุการณ์นี้ตรงกับสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งเขมรซึ่งได้ขับไล่ฝรั่งและบาทหลวงออกจากประเทศไทย การสัมพันธ์กับต่างประเทศได้มีขึ้นใหม่ในสมัยปลายรัชกาลที่ ๔ ซึ่งตรงกับ การเปิดเมืองญี่ปุ่นครั้งใหม่โดยการร้องขอของสหรัฐ พ.ศ. ๒๓๙๘ (ค.ศ. ๑๘๕๕)

^{๒๓} Encyclopaedia Britannica, Vol. 12, p. 921

^{๒๔} จดหมายเหตุวันวลิต (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ), หน้า ๗๑

แล้วก็มีชาวฮอลันดาซึ่งเป็มหาบุรุษเพียงชาติเดียวที่ญี่ปุ่นยังอนุญาตได้เข้าไปทำการค้าในประเทศคนโต ดังนั้นการค้าของไทยสมัยนี้จึงอาศัยชาวจีนและชาวฮอลันดาเป็นสื่อกลางในการค้าขายระหว่างสินค้าไทยและสินค้าญี่ปุ่นตลอดมา อย่างไรก็ตาม ลักษณะการค้าขายสินค้าไทยโดยอาศัยชาวฮอลันดานั้นแตกต่างไปจากการค้าที่ไทยอาศัยชาวจีน คือ ชาวฮอลันดาอยู่ในฐานะพ่อค้าคนกลางรับซื้อสินค้าไทยเข้าไปขายยังญี่ปุ่น หรือขอสัมปทานผูกขาดการขายสินค้าบางอย่างของไทยให้แก่ญี่ปุ่น เช่น พ่อค้าชาวฮอลันดาทำสัญญากับรัฐบาลไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๐ ผูกขาดการขายหนังสัตว์ให้ญี่ปุ่น ๒๕

การค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นได้ดำเนินมาด้วยดีในลักษณะดังกล่าว แต่ก็ยังไม่เป็นที่พอใจขององค์ประมุขไทยที่รอบจะมีการค้าภายใต้พระราชนิครีระหว่างกัน ดังเช่นสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์พยายามติดต่อเจริญพระราชไมตรี โดยส่งทูตไปประเทศญี่ปุ่นใน พ.ศ. ๒๒๓๑ เพื่อขอให้ประเทศญี่ปุ่นแต่งตั้งสำเภาติดต่อไปมาค้าขายกับประเทศไทยโดยตรงตั้งแต่นั้นแต่ไม่ได้รับผลสำเร็จ แม้กระนั้นก็ยังมึหนังสือสัญญาการค้าระหว่างไทยกับฮอลันดาที่เกี่ยวข้องกันแสดงถึงการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นในสมัยนี้คือ หนังสือสัญญาระหว่างไทยและฮอลันดา พ.ศ. ๒๒๐๗ มีใจความแสดงถึงการมอบให้ชาวฮอลันดาเป็นผู้จัดส่งหนังสัตว์ ครั้ง ยางและไม่ไปขายยังประเทศญี่ปุ่น ๒๖

การค้าของไทยกับญี่ปุ่นในระยะที่ขาดพระราชไมตรีทางการค้าระหว่างกันก็สามารถดำเนินไปได้ราบรื่นพอสมควร ประเทศทั้งสองยังคงเป็นตลาดสินค้าให้แก่กันและกันตลอดมา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๑๐ ซึ่งเป็นปีที่สิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา ๒๗

๒๕ เซอร์ ซาเดา, หน้า ๑๑๓

๒๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๔

๒๗ ชวัศ, หน้า ๑๕๔

๒. สมัยรัตนโกสินทร์

การเปิดประตูการค้าของญี่ปุ่นและการฟื้นฟูพระราชไมตรีกับไทย

จากปี พ.ศ. ๒๓๘๕ ซึ่งเป็นปีที่ไทยกับญี่ปุ่นสถาปนาพระราชไมตรีทางการค้าเป็นต้นมา จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๓๙๐ ซึ่งเป็นปีที่สิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้นเป็นเวลาได้ ๑๓๐ ปี ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นยังคงมีสัมพันธ์ไมตรีกันอยู่โดยไม่เป็นทางการของแผ่นดิน ตลอดจนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยยังคงแสวงเรือสำเภาเดินทางไปติดต่อค้าขายยังประเทศญี่ปุ่นเป็นประจำ โดยมิชุนนางไทยควบคุมไปด้วยมิได้ลงจากเรือ มีคนจีนช่วยติดต่อออกหน้าออกตาซื้อขายใน และชุนนางญี่ปุ่นในเมืองท่าต่าง ๆ ก็มีได้ห้ตั้งห้ามปรามแก่ประการใด จึงเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเองก็ไม่ประสงค์จะเข้มงวดในเรื่องการค้าขายติดต่อคมนาคมระหว่างไทยและญี่ปุ่น การค้าระหว่างทั้งสองประเทศจึงได้ดำเนินต่อมาตลอดระยะเวลาการปิดประตูการค้าของญี่ปุ่น

ในปี พ.ศ. ๒๓๘๖ สหรัฐอเมริกาได้ส่ง

คุมเรือรบ ๓ ลำไปติดต่อกับญี่ปุ่นขอทำการค้าขาย ญี่ปุ่นเห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะขัดใจ ถ้าสังหารของคนที่ป้องกันก็ไม่มีเพียงพอ ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๓๘๗ ญี่ปุ่นจึงยอมให้อเมริกาเข้ามาทำการติดต่อค้าขายได้ หลังจากนั้นชาติยุโรปและชาติต่าง ๆ ก็ได้ส่งผู้แทนมาขอทำการค้ากับญี่ปุ่นมากขึ้น เ็นสำคัญ จำนวนท่าเรือที่ญี่ปุ่นเปิดให้ชาวต่างประเทศเข้ามาทำการค้าขายก็เพิ่มขึ้น ผลสุดท้ายก็เปิดทำการค้ากับต่างประเทศโดยสมบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๔๐๒ ประเทศไทยขณะนั้นตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ การค้ากับญี่ปุ่นก็ได้ดำเนินต่อไปด้วยดีโดยไม่คงอาศัยชาวจีนหรือชาวฮอลันดามาช่วยทำการค้าในลักษณะอันขาดเสียมิได้อีกต่อไป สัมพันธภาพทางการค้าจึงสนิทสนมและสะดวกยิ่งขึ้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ สัมพันธภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการก็กลับมีขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ โดยการเซ็นสัญญาทางพระราชไมตรี ณ กรุงโตเกียว มีพระเจ้านั่งองค์ยาแถม กรมหลวงเทเวศวงศ์โรปกการ เสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยเป็นผู้แทนฝ่ายไทย

^{๒๔} Encyclopaedia Britannica, Vol. 12, p. 923

๑. สมัยรัตนโกสินทร์

การเปิดประตูการค้าของผู้บุ้นและการตื่นฟูพระราชไมตรีกับไทย

จากปี พ.ศ.๒๑๘๕ ซึ่งเป็นปีที่ไทยกับผู้บุ้นจากพระราชไมตรีทางการทำเป็นต้นมา จนกระทั่ง พ.ศ.๒๓๑๐ ซึ่งเป็นปีที่สิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาขึ้น นับเวลาได้ ๑๓๑ ปี ประเทศไทยกับประเทศผู้บุ้นยังคงมีสัมพันธ์ไมตรีกันอยู่โดยไม่เห็นทางการของแผ่นดิน ตลอดจนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยยังคงแต่งเรือสำเภาเดินทางไปติดต่อค้าขายยังประเทศผู้บุ้นเป็นประจำ โดยมิชุนนางไทยควบคุมไปด้วยมิได้ลงจากเรือ มีคนจีนช่วยติดต่อออกหน้าออกตาค้าขาย และชุนนางผู้บุ้นในเมืองท่าต่าง ๆ ก็มีโคตักหวังห้ามปรามแต่ประการใด จึงเห็นได้ว่าผู้บุ้นเองก็ไม่ประสงค์จะเข้มงวดในเรื่องการค้าขายติดต่อคมนาคมระหว่างไทยและผู้บุ้น การค้าระหว่างทั้งสองประเทศจึงได้ดำเนินต่อมาตลอดระยะเวลาการเปิดประตูการค้าของผู้บุ้น

ในปี พ.ศ.๒๓๕๖ สหรัฐอเมริกาได้ส่ง *Commander Matthew Perry*

คุมเรือรบ ๓ ลำไปติดต่อกับผู้บุ้นขอทำการค้าขาย ผู้บุ้นเห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะขัดจีน กำลังทหารของคนที่จะป้องกันก็ไม่มีเพียงพอ ดังนั้นในปี พ.ศ.๒๓๕๗ ผู้บุ้นจึงยอมให้อเมริกาเข้ามาทำการติดต่อค้าขายได้^๒ หลังจากนั้นชาติยุโรปและชาติต่าง ๆ ก็ได้ส่งผู้แทนมาขอทำการค้ากับผู้บุ้นมากขึ้นเป็นลำดับ จำนวนท่าเรือที่ผู้บุ้นเปิดให้ชาวต่างประเทศเข้ามาทำการค้าขายก็เพิ่มขึ้น ผลสุดท้ายก็เปิดทำการค้ากับต่างประเทศโดยสมบูรณ์ใน พ.ศ.๒๔๐๖ ประเทศไทยขณะนั้นตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพะระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ การค้ากับผู้บุ้นก็ไต่ค่าเนินต่อไปด้วยดีโดยไม่คองอาศัยชาวจีนหรือชาวฮอลันดามาช่วยทำการค้าในลักษณะอันขาดเสียมิได้อีกต่อไป สัมพันธภาพทางการค้าจึงสนิทสนมและสะดวกยิ่งขึ้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ สัมพันธภาพระหว่างไทยกับผู้บุ้นอย่าง เป็นทางการก็กลับมีขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๓๐ โดยการเซ็นสัญญาทางพระราชไมตรี ณ กรุงโตเกียว มีพระเจ้าอนงยา เสด็จทรงเทวรวงแก้วโรปกการ เสดนามว่า การกระทรวงการต่างประเทศไทยเป็นผู้แทนฝ่ายไทย

^๒ Encyclopaedia Britannica, Vol.12, p.923

และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น เป็นผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่น^{๒๘} สัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างไทยและญี่ปุ่นฉบับนี้เป็นฉบับแรก ในขณะนั้นที่ยกย่องฐานะของประเทศไทยไว้ในระดับเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งสองฝ่ายที่เป็นคู่สัญญา ซึ่งจัดว่าเป็นสนธิสัญญาที่ต่างด้อยด้อยอาศัยกัน ไม่มีเรื่องสิทธิพิเศษในทางศาลสถิตยุติธรรมและการภาษีอากรแก่ประการใด ซึ่งแตกต่างจากที่ประเทศไทยได้ทำไว้ในสัญญากับนานาประเทศสมัยนั้นด้วย^{๒๙} จากนั้นการสัมพันธ์ไมตรีทางการค้าอย่างเป็นทางการก็แน่นแฟ้นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

จากการสถาปนาระบบการปกครองบ้านเมืองใหม่ในสมัยจักรพรรดิเมจิโดยตรงยกเลิกสิทธิอำนาจอตามระบอบโชกุนและการเปิดประตูการค้าเป็นโอกาสให้วัฒนธรรมแผนใหม่ที่เจริญรุ่งเรืองในทางเทคนิคและวิชาการของชาวตะวันตกได้เข้ามาถึงญี่ปุ่น ก่อให้เกิดความตื่นตัวแก่ชาวญี่ปุ่นที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสังคมที่ล้าหลังของตนให้เจริญรุดหน้าขึ้นโดยเร็ว ด้วยความตั้งใจดังกล่าวประกอบกับความสามารถในตัวบุคคลของชาวญี่ปุ่น การปรับปรุงสังคมดังกล่าวก็เป็นผลสำเร็จ ต่อมาญี่ปุ่นเห็นสมควรจะปรับปรุงสัญญาทางสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศต่าง ๆ เสียใหม่ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ของญี่ปุ่นที่เจริญรุดหน้ากว่าแต่ก่อน ดังนั้นการจัดทำสัญญากับประเทศต่าง ๆ ขึ้นใหม่ก็สำเร็จผลตามความมุ่งหมาย โดยญี่ปุ่นอยู่ในฐานะเป็นคู่สัญญาที่มีบทบาทเท่าเทียมกับประเทศชาวตะวันตกโดยครบถ้วน ผลภาพดังกล่าวย่อมเป็นการยอมรับว่าญี่ปุ่นได้รับการยกย่องว่าเป็นประเทศสำคัญขึ้นมาแล้วตั้งแต่ครั้งนี้

การเปลี่ยนแปลงทางฐานะขึ้นมาเป็นประเทศสำคัญในครั้งนั้น เป็นผลให้ต้องมีการปรับปรุงสัญญาทางพระราชไมตรีฉบับแรกระหว่างไทยและญี่ปุ่นต่อไปอีก โดยฝ่ายไทยอยู่ในภาวะจำยอมในขณะที่ลัทธิล่าอาณานิคมกำลังแผ่แพร่อยู่ในภูมิภาคส่วนนี้ คือ เมื่อสัญญาฉบับแรกใน พ.ศ. ๒๔๓๐ ครบกำหนดเวลา ๑๐ ปี ก็หมดอายุสัญญาลงในปี ๒๔๔๐ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศของไทยและราชทูตญี่ปุ่น

^{๒๘} จิวซ์, หน้า ๑๖๒

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓

ประจำพระราชสำนัก ณ กรุงเทพฯ ก็ได้ทรงลงพระนามและลงนามทางพระราชไมตรีทางการค้าและการเดินเรือระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ทำขึ้น ณ กรุงเทพฯ เมื่อ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๐^{๓๑} มีรูปร่างเป็นสัญญาเสมอภาคและเท่าเทียมกันคล้ายกับสัญญาพระราชไมตรีใน พ.ศ. ๒๔๓๐ ไก่กล่าวถึงคนในบังคับของประเทศคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะต้องได้รับผลเท่าเทียมกันและเป็นไปโดยเสมอภาคกันกับคนในบังคับของประเทศคู่สัญญานั้น ส่วนในด้านที่เกี่ยวกับภาษีอากรก็ถือหลักด้วยหย่อนภาษีและจะไม่เรียกเก็บเอาจากสินค้าของอีกประเทศหนึ่งด้วยอัตราที่สูงกว่าที่จะถือเก็บจากสินค้าของประเทศอื่น ๆ

ในสัญญาฉบับปี พ.ศ. ๒๔๔๐ นี้มีข้อความพิศหายสัญญาอยู่คนหนึ่งซึ่งเกี่ยวกับสิทธิพิเศษในอำนาจศาลสถิตยุติธรรมคือ "... รัฐบาลไทยยอมให้พนักงานกงสุลญี่ปุ่นทำการมีอำนาจศาลเหนือคนในบังคับ ญี่ปุ่นในประเทศไทยไปจนกว่าจะได้จัดธรรมเนียมใหม่ในตุลาการให้บริบูรณ์แล้ว คือ จนถึงเวลาที่ได้อธิบายหมาย พระธรรมศาสตร์อาญาไทย พระธรรมศาสตร์กระบวนชำระความอาญา พระธรรมศาสตร์แห่งพลเรือน เว้นไว้แต่ลักษณะสามประการเกี่ยวกับลักษณะมรดก พระธรรมศาสตร์กระบวนชำระความแพ่ง กับพระธรรมนูญศาลยุติธรรมทั้งหลาย"^{๓๒}

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีความจำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขสัญญาทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศ เพื่อให้มีสิทธิเสมอภาคและเท่าเทียมกันทุกประการ และจะต้องปรับปรุงตัวบทกฎหมายและอำนาจศาลให้บริบูรณ์ด้วย

สัญญาทางพระราชไมตรีฉบับนี้ได้ไขข้อสงสัยออกมา จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ เกิดขึ้น พระองค์ท่านก็ได้ประกาศสงครามกับฝ่ายเยอรมันและเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยส่งทหารเข้าร่วมรบกับทหารนานาชาติในยุโรป พ.ศ. ๒๔๖๐ เมื่อสงครามโลกสงบลง ฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะ และได้เห็นถึงความหวังดีของไทยต่อฝ่ายคนอยู่มาก ญี่ปุ่นก็เป็นชาติหนึ่งในฝ่ายสัมพันธมิตร จึงให้ความเห็นอก

^{๓๑} สงวน, หน้า ๔๐

^{๓๒} ชวีธ, หน้า ๑๗๐

เห็นใจในสัญญาการค้าฉบับ พ.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งเป็นที่เห็นกันจริงว่าญี่ปุ่นได้สิทธิพิเศษหลายอย่าง จากสัญญาฉบับนี้ ญี่ปุ่นยอมแก้ไขสัญญาการค้าเป็นที่ ๒ รองจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งก็เป็นการละพระทัยรัชกาลที่ ๖ ที่หวังว่าจะได้ประโยชน์จากการรวมรบครั้งนี้ โดยการแก้ไขสัญญาการค้าที่ไทยมีลักษณะเสียเปรียบอยู่กับประเทศต่าง ๆ ผู้ที่ช่วยเหลือไทยในการเจรจาให้มีการปรับปรุงสัญญาลักษณะดังกล่าว คือ พระยาภักดีฯ น โมกรี (Dr. Francis B. Sayre) ที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศของไทยสมัยนั้น ทำให้ได้รับการแก้ไขสัญญาการค้ากับประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศ

สัญญาทางพระราชไมตรีฉบับใหม่ระหว่างไทยและญี่ปุ่นจัดทำขึ้นในปี ๒๔๖๗ โดยมีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าไทรทศประพันธ์ ผู้ทำการแทนเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ลงนามฝ่ายไทย และอัครราชทูตพิเศษผู้มีอำนาจเต็มของพระเจ้าจักรพรรดิญี่ปุ่น น สำนักรัฐบาลแห่งพระราชอาณาจักรสยาม เป็นผู้ลงนามฝ่ายญี่ปุ่น^{๓๓} มีข้อความที่น่าสนใจใน

"สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามและสมเด็จพระราชาธิบดีราชกรังญี่ปุ่นมีพระราชประสงค์ที่จะให้ทางพระราชไมตรีและความเข้าใจอันดีซึ่งมีต่อกันอยู่โดยนาลุกระหว่างประเทศทั้งสองนี้ให้มั่นคงยิ่งขึ้น และทรงเชื่อมั่นว่าทางที่จะให้สมความปรารถนานี้ไม่มีทางอื่นดียิ่งกว่าที่จะแก้ไขบรรดาหนังสือสัญญาที่มีต่อกันอยู่แล้วแต่ก่อน จึงได้ทรงตกลงที่จะทำการแก้ไขให้เป็นผลสำเร็จ โดยถือความสมธรรมและให้ไปประโยชน์ซึ่งกันและกันโดยเสมอภาคเป็นหลัก ฯลฯ"^{๓๔}

ในเรื่องภาษีอักษรนั้น สัญญาฉบับนี้ระบุไว้ว่า "กรุงญี่ปุ่นนับถือว่ากรุงสยามมีอิทธิพลในการตั้งปวงที่เกี่ยวข้องพิทักษ์อัตรา เก็บภาษีสินค้าขาเข้า ขาดอก การคืนสินค้าออกไปนอกเมืองและสรรพากรผ่านค่านภายในและส่วยอากรอื่น ๆ ทั้งปวง มีลักษณะเป็นข้อสำคัญว่าจะคงประพฤติกให้เป็นผลเสมอเหมือนประเทศอื่น ๆ ในข้อเหล่านี้แล้ว กรุงญี่ปุ่นยอมให้กรุงสยาม

^{๓๓} สงวน, หน้า ๕๓

^{๓๔} ชวัช, หน้า ๑๗๒

เพิ่มอัคราภาณีให้สูงชันกว่าที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาซึ่งมีอยู่ในปัจจุบันนี้ และลักษณะเป็นข้อสำคัญต่อไปว่าประเทศอื่น ๆ ที่มีสิทธิจะได้รับผลพิเศษตามพิทักษ์ภาษาที่มีอยู่นั้นยอมได้เพิ่มอัคราภาณีเช่นนี้ด้วยดี และไม่เรียกร้องเอาผลประโยชน์หรือสิทธิพิเศษแลกเปลี่ยนอย่างใดด้วย" ^{๓๕}

เกี่ยวกับอำนาจศาลยุติธรรมโลกกล่าวไว้ว่า "วิธีอำนาจทางซึ่งได้ตั้งไว้ในกรุงสยามแต่ก่อนมาจนบัดนี้ สำหรับต่อคนในบังคับมีผู้นับกับทั้งสิทธิพิเศษและความยกเว้นพันธะใด ๆ ซึ่งคนในบังคับมีผู้นับในกรุงสยามเคยได้มีอยู่จนบัดนี้ เป็นส่วนหรือเนื้อมของสำหรับกับวิธีอำนาจศาลดังกล่าวนี้ต้องเป็นอันเลิกขาดและสิ้นสุดลง ในวันที่ ๘ คอกจากวันที่ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันของสัญญาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และแต่คนสืบไปบรรดาคนในบังคับมีผู้นับก็ดี บุคคลหรือองค์การหรือบริษัท หรือสมาคมทั้งหลายก็ดี ซึ่งสมควรอยู่ในความป้องกันของผู้นับในกรุงสยามนั้นคงขึ้นอยู่กับอำนาจศาลฝ่ายสยาม" ^{๓๖} อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อแม้ว่า "ในที่กำหนด ๕ ปีกรณีฝ่ายกรุงผู้นับเห็นสมควรกระทำเพื่อประโยชน์ทางการยุติธรรมอาจใช้สิทธิถอนยกที่ตนในบังคับมีผู้นับเป็นจำเลย ยกเว้นใบขึ้นศาลฎีกา" ^{๓๗}

ด้วยใจความสำคัญดังกล่าวในสัญญาพระราชไมตรี พ.ศ. ๒๔๖๗ แม้จะทำให้ฐานะทางการค้าของไทยดีขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่ก็ยังมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ในเรื่องสิทธิถอนยกและการทำอัครา จึงยังเป็นภาระที่รัฐบาลไทยจะต้องหาทางแก้ไขปรับปรุงสัญญาลักษณะดังกล่าวต่อไป

หลังจากที่ไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว รัฐบาลสมัยนั้นจึงเห็นสมควรแก้ไขสนธิสัญญากับประเทศผู้นับอีกครั้งซึ่งรัฐบาลผู้นับก็ไม่ขัดข้อง ในที่สุดสนธิสัญญาฉบับใหม่ระหว่างไทยและผู้นับก็ได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ เรียกว่า "สนธิสัญญาทวงไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือกับ

^{๓๕} ขวัญ, หน้า ๑๗๓

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๔

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๔

ประเทศไทย สันนิษฐานกันว่าทำให้ไทยให้อิทธิพลในเรื่องอำนาจศาล และภาวอากาศคืนมาอย่างสมบูรณ์ จากนั้นการค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นก็ดำเนินมาด้วยดี จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๔๘๔

๓. การค้าและการค้า โครงสร้างสินค้า ปริมาณและดุลการค้าและระบบการซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าในการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

ก. การค้าและการค้า

พาหนะในการติดต่อค้าขาย เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีท้องมหาสมุทรกว้างใหญ่ขวางกั้นประเทศไทยออกจากประเทศญี่ปุ่น และเนื่องจากการเดินทางติดต่อกันระหว่างประเทศในสมัยนั้นนี้ ๒ วิธี คือ ทางบกและทางเรือ ดังนั้นสัมพันธภาพระหว่างไทยกับญี่ปุ่นโบราณจึงต้องอาศัยเรือเป็นหลัก ซึ่งเรียกกันว่า "เรือสำเภา" เป็นพาหนะในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน

ลักษณะของเรือสำเภาสมัยนั้นหันหน้าผู้ใดกล่าวไว้ดังนี้ "เรือสำเภาชนิดนี้ค่อนข้างเรือแหงะออกเรียกว่าปากปลา มีลูกกรงเป็นลายประแจสำหรับยึดปาก สองข้างเป็นตาเรือสี่ขาคว่ำ ตอนหน้าเรือมีคกระดากขลุ่ยหลิน ข้างหนึ่งเขียนภาษาจีน แปลเป็นไทยได้ความว่า "หัวมังกรออกเขาทอง" อีกข้างหนึ่งว่า "ปากเสียงออกเขี้ยวเงิน" ตอนหัวเรือคานตัดค้ำปากปลาลงไปพาสีพื้นแดง ตรงกลางมีตะปิ้งห้าด้วยกระดากรูปคล้ายปากสิงห์โตสำหรับพาดปากปลา ใจกลางเขียนเป็นวงกลม หาสีขาว ข้างเรือทั้งสองข้างทำเป็นร่องสี่เหลี่ยมเล็กตาสี่ขาอยู่กลางของใหญ่ แล่นเป็นวง ๆ ตลอดไปตั้งแต่หัวถึงท้ายเรือ เว้นตอนกลางเรือแตกออกไปพวยท้ายเรือหนอยไว้ช่องหนึ่งแหงะเป็นช่องทะเลสำหรับขึ้นลง กรามอยู่ริมหน้าเพียงราโตะเรือ ทั้งสองข้างมีคกระดากขลุ่ยหลินของละคู่ มีภาษาจีนทั้งสองข้าง ข้างหนึ่งมีภาษาจีนเขียนแปลเป็นไทยว่า "ความลมคานน้ำคานใจคน" อีกข้างหนึ่ง "โคไพรพยไค้กำไรโคทองคั้น" ตอนท้ายเรือยกเป็นคาคฟ้าสูง กั้นข้างเป็นสี่เหลี่ยมอย่างหางเสือ เหนือขึ้นไปมีลูกกรงเป็นซี่ ๆ ท้ายเรือหัวเดียวมีร่มคันหนึ่งอยู่ตรงกลาง สองข้างปักธงปลายแหลมข้างละคู่ ท้ายเรือคานตัดเรือตา

สี่แดง มีวงกลมสีขาวไว้วงกลมเป็นชื่อเรือ แล้วจึงถือหางเสือทำค้ำยไม้เขื่องที่มดงที่อ ๆ
แล้วมีเชือก ๒ เส้นรั้งคอนล่างของหางเสือไม่ให้กระดกขึ้น เชือก ๒ เส้นนี้ลอคทองเรือไป
ขึ้นทางหัวเรือ มีจุดประจำทำค้ำยไม้สักร้อยเชือกตลอดไปเพื่อถ่วงเพรียงกักเชือกขาด เสาไม้
มีตอนหัวเสาหนึ่งและตอนกลางอีกเสาหนึ่ง เสาในหัวค้ำยไม้สัก มีปลอกเหล็กภาคเป็นเปลา
แล้วมีไม้ประกับตามยาวราว ๔ อันเพื่อถ่วงน้ำหนักไปขึ้นจ่อขึ้น ทิศปลอกเหล็ก ทวีไบโซ่ลือ
กระจุดเขละกันหลายชั้น แล้วมีไม้ไผ่เมืองจีนสานลำห่านในเรือเรียงกันขึ้นไปจนใจเดิน
ไต่ไต่" ๓๔

เรือสำเภาได้ดำรงความสำคัญในการค้าระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ
รวมทั้งผู้ปกครองต่อมา กระทั่งคนสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยนี้พ่อค้าชาวยุโรปเริ่มมีความสัมพันธ์
การค้าขึ้นใหม่กับประเทศไทย พร้อมกับนั้นก็ได้นำเอาวัฒนธรรมแบบใหม่ในเรื่องเรือสินค้าเข
มาด้วย

หลังจากที่ประเทศไทยได้เกิดการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติตั้งแต่สิ้นสมัยกรุง
ศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้น เนื่องจากความไม่สงบทางการเมืองภายใน พระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงฟื้นฟูสัมพันธไมตรีกับชาวต่างชาติขึ้นใหม่ พร้อม ๆ กับที่ผู้
เปิดประตูการค้าของคน ในการกลับมาติดต่อค้าขายของชาวตะวันตกครั้งนี้ ภายใ
ดำเนินการค้าได้เปลี่ยนจากเรือสำเภามาเป็นเรือกำปั่น พ่อค้าในภูมิภาคนี้จึงเอาอย่างค
เซอร์ บอน เบอริง (Sir John Bowring) ผู้เข้ามาเจรจาเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างไทย
และอังกฤษ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ กล่าวว่า "ในระยะ ๒๐ ปีล่วงมานี้จำนวนเรือสำเภาที่
ใช้ในการค้าลดน้อยลงไปโดยลำดับ เพราะมีการต่อเรือความแบบอย่างยุโรปมาใช้แทนกัน
บ้าง ทั้งเรือของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ (ซึ่งหมายถึงสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
อยู่หัว และสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) ซึ่งบรรทุกส่งไปจำหน่ายเป็นสินค้ายังท่าเมือง
เกาะชวา มลายู กวางตุ้ง เหมิง เชียงไฮ้ รวมทั้งเรือสินค้าของราชการชั้นผู้ใหญ่ด้วย

๓๔ พระยาอนุมาจราชชน "ตำนานสุลต่าน" อังโคย ๒๖๖, หน้า ๒๔

ภาวะการค้าโดยเสรีและการค้าชายฝั่งพวกจีนยังคงทำอยู่" ^{๕๘} และทำนายว่าอีก ๒ - ๓ ปีเรือกำปั่นโยจะเข้ามาแทนที่เรือสำเภาในการค้าทางทะเลโดยเด็ดขาด ซึ่งในเวลานั้นสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เคยทรงตระหนักดีว่าน่าจะเป็นความจริง จึงทรงจัดสร้างเรือสำเภาขนาดเท่าของจริงขึ้นเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้รู้จักไว้ทั่วคิยานนาว่าปัจจุบัน จากนั้นการค้าโดยเรือกำปั่นก็เริ่มมีบทบาทสำคัญแทนเรือสำเภาตลอดมา

ฤดูกาลแห่งการค้า

เนื่องจากเรือสำเภามีอุปกรณ์สำคัญที่ช่วยให้เรือแล่นไปได้คือ โยเรือ การตีคอกมณฑลโดยอาศัยเรือโยจึงต้องขึ้นอยู่กับลมหรือสุกแท้แต่ฤดูกาลของลมที่จะช่วยอำนวยความสะดวก การเดินเรือตามทิศทางการค้า และทิศทางการเดินเรือที่ขอมเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล การเดินเรือสำเภาจึงต้องคอยฤดูกาลที่ลมจะพัดไปในทิศทางที่ต้องการ การเดินเรือสำเภาในทิศทางนี้จึงจะเกิดขึ้นได้ ในเรื่องฤดูกาลแห่งการค้าเดินเรือซึ่งขอมหมายถึงฤดูกาลแห่งการค้าระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่นนั้น มีผู้กล่าวไว้ว่า "การเดินเรือสำเภาในการค้าขายระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นในครั้งนั้นอาศัยลมทะเลช่วยในการเดินเรือเป็นหลัก ลมทะเลเป็นลมมรสุมที่พัดเป็นประจำตามกำหนดเวลานานนับเดือนแล้วจึงเปลี่ยนแปลงหรือหยุดพัก ตามปกติลมทะเลบางทีจะพัดขึ้นในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคมของทุกปี ลมทะเลหรือลมมรสุมที่พัดในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวนี้เป็นลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นลมที่พัดลงสู่ทางทิศใต้ ฉะนั้นชาวญี่ปุ่น จึง เกาหลี จึงอาศัยลมนี้แล่นเรือลงมาสู่ประเทศต่าง ๆ ทางใต้แล้ว คอนซากลับจะออกเรือกระแสน้ำอีกกระแสนหนึ่งซึ่งจะพัดจากทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ไปสู่ทิศเหนือเป็นลมมรสุมที่พัดประจำนานนับเดือนเช่นกัน คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พัดขึ้นสู่เหนือในระหว่างเดือนมิถุนายนหรือกรกฎาคมของทุกปี ฉะนั้นเรือสำเภาที่จะแล่นไปสู่ประเทศจีน เกาหลี ญี่ปุ่นจึงต้องออกเรือกระแสน้ำที่พัดขึ้นในเวลานั้นในเวลานั้นดังกล่าวก่อน จึงอาศัยลมนี้พัดพาเรือสำเภาเดินทางไปสู่ประเทศทางเหนือต่อไป" ^{๕๙} ในระยะเวลาดังกล่าวนี้เองจึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะแก่ญี่ปุ่นว่า

^{๕๘} ขวัฐ, หน้า ๒๑
^{๕๙} ฝรั่ง, ๓๕๐ หน้า
^{๖๐} ขวัฐ, หน้า ๑๔ - ๑๕

สินค้าของคนมลายู และซื้อสินค้าของไทยกลับไป หรือเป็นเวลาที่พ่อค้าของไทยนำสินค้าไปขายในญี่ปุ่นและซื้อสินค้าญี่ปุ่นกลับมา

เรือสำเภาในสมัยโบราณนั้น นอกจากจะอาศัยลมฟ้าอากาศตามธรรมชาติแล้ว ยังต้องอาศัยดวงดาวเป็นเครื่องชี้ทางโดยอาศัยความรู้ทางดาราศาสตร์ว่าดาวอะไร ขึ้นหรืออยู่ทางทิศใด เพื่อประกอบการนำเรือไปสู่ที่ตลานั้น ๆ นอกจากนี้ยังเข้าใจว่าผู้เดินเรือแถบนี้สมัยนั้นคงรู้จักใช้เข็มทิศกันด้วย เพราะสมัยโบราณก่อนหน้านั้นปรากฏว่าชาวจีนรู้จักทำเข็มทิศในการเดินเรือแล้ว ซึ่งในบรรดาสวนต่าง ๆ ของเรือจะไม่มีส่วนใดของเรือที่ได้รับการเชนไข่มากเท่ากับเข็มทิศ ^{๔๑}

ระยะเวลาการเดินทาง

หนังสือประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิงกับหนังสือประวัติศาสตร์ตั้งเฉปะของหมู่เกาะดิวีชีวก็กล่าวพ้องกันว่า ในปี ค.ศ. ๑๕๕๑ (พ.ศ. ๒๑๘๘) เรือสำเภาไทยได้ไปติดต่อกับชาวญี่ปุ่น เมืองท่าต่าง ๆ ในหมู่เกาะดิวีชีว มีความสามารถเดินเรือออกจากประเทศไทยไปถึงญี่ปุ่นและเกาหลีในเวลาประมาณ ๔๐ วัน ส่วนมากบรรทุกสินค้าขึ้นเมืองไปขายจึงเป็นที่นิยมมากในหมู่คนมลายูญี่ปุ่นและชาวเกาหลีเพราะถือว่ามีกำไรและหาได้ยาก นอกจากนี้ยังได้กล่าวยืนยันอีกว่าเรือสำเภาไทยลำหนึ่งรับบรรทุกธัญ มา นกยูง นกแก้ว และสินค้าต่าง ๆ จากประเทศไทยไปยังเมืองเอโมคุมิสโย เมื่อปี ค.ศ. ๑๕๕๑ (พ.ศ. ๒๑๘๘) ซึ่งตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ และอีกคราวหนึ่งใน ค.ศ. ๑๕๕๕ (พ.ศ. ๒๑๘๘) ในรัชสมัยเดียวกัน ^{๔๒}

ขนาดและจำนวนเรือสำเภา

นอกจากจะมีรูปร่างสวยงามแล้ว เรือสำเภาซึ่งเป็นพาหนะในการติดต่อคมนาคมระหว่างไทยกับญี่ปุ่นสมัยนั้น เข้าใจว่าคงกว้างขวางใหญ่โต แข็งแรงพอประมาณ ทั้งนี้คง

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๙

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘

หลักฐานที่อ้างถึงการบรรทุกช้าง มา ไปยังต่างประเทศ หลักฐานอื่น ๆ จากจดหมายของ พอลคาร์วออังกฤษซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นใหม่ไม่ถึงบริษัทยูนิคอบี ก่าปะนี้ ในการกล่าวถึงการค้าขายกับกรุงศรีอยุธยาสมัยนั้นว่า "ตอนนี้เราได้ซื้อสำเภาไว้ลำหนึ่งระวาง ๒๐๐ ตัน และในคราวที่รอยเอก เฮนรี เบอร์นีย์ (Captain Henry Burny) เป็นทูตเข้ามาในรัชสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้เห็นการลอคอการค้าขายทางเรือสำเภาของไทยซึ่งไปถึงเมืองจีนและญี่ปุ่น ก็ได้กล่าวไว้ในบันทึกว่า มีเรือสำเภาระวางเกือบ ๓๐,๐๐๐ ตันออกจากท่ากรุงเทพฯ ไปเมืองจีน ฯลฯ จากหลักฐานดังกล่าวอาจเชื่อได้ว่า จำนวนเรือสำเภาลอคอสมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งต้นรัตนโกสินทร์ ในการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นคงอยู่ในขนาดประมาณ ๒๐๐ ตัน และในเวลาต่อมาจะขยายขนาดขึ้นตามลำดับจนถึงประมาณ ๓๐,๐๐๐ ตัน อย่างไรก็ตาม ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น เรือสำเภาขนาดประมาณ ๒๐๐ ตันก็ยังมีอยู่แน่ ดังเช่นที่ เซอร์ยอน เมาริง ราชทูตอังกฤษในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งรัตนโกสินทร์ได้กล่าวถึงขนาดเรือสำเภาขณะนั้นว่า "...ถ้าไปถึงทะเลเหลือง เรือสำเภาก็มีการบรรทุกเอาน้ำตาล ฟาง หมด ออกไปเป็นส่วนมาก เรือสำเภาเหล่านี้มีจำนวนประมาณ ๔๐ ลำ เรียกว่า เรือแปะเต่าจูน หรือเรือตัวขาว ตามปกติคือในประเทศไทย มีขนาดระวางเรือ ๒๖๐ - ๓๐๐ ตัน" ^{๔๕}

จำนวนเรือสำเภาในสมัยนั้น เรือสำเภาที่เดินทางติดต่อระหว่างญี่ปุ่นและไทย กงมีมากหลายสิบลำ โดยมีสำเภาจากเกาะไหหลำ ญี่ปุ่นมาเมืองไทยตั้งแต่ ๒๐ - ๔๐ ลำ จากเมืองท่าอื่น ๆ ๓๖ - ๕๐ ลำ ^{๔๖} จากประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยเอียซุ ซึ่งเป็นสมัยที่ญี่ปุ่นตื่นตัวและสนับสนุนการค้าต่างประเทศอย่างมาก ได้ระบุว่าเมื่อเรือญี่ปุ่น ๓๕๐ ลำ ที่ได้รับใบเบิกทางให้มาทำการค้าขายในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ^{๔๗} หลักฐานเหล่านี้ ประกอบกับใบ

^{๔๓} เซอร์ ซาเดา, หน้า ๘๓

^{๔๔} อิวาชิ, หน้า ๑๕๕.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๐

^{๔๖} เซอร์ ซาเดา, หน้า ๘๐

^{๔๗} Encyclopaedia Britannica, Vol.12, p.920

เมื่อใดว่าการค้าระหว่างไทยกับรัฐในสมัยโบราณได้มีความเจริญรุ่งเรืองและมีความสัมพันธ์
ใกล้ชิดกันตลอดมา ก็ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าเรือสำเภาที่เชลลิตถอระหว่างกันคงมีจำนวนมาก
พอที่จะทำให้สินค้าของทั้งสองฝ่ายได้เข้าสู่ตลาดของกันและกันได้อย่างเพียงพอแก่ความ
ต้องการของชุมชนและชุมชนโดยในชาติของตน

การจัดการและการควบคุมการค้า

เมื่อพิจารณาถึงการจัดการหรือการค้าแห่งเรือสำเภาไทยเดินทางเรือไปติดต่อ
ค้าขายกับต่างประเทศ ซึ่งหมายถึงการขนส่งสินค้า และจัดสินค้าเข้าระหว่างการค้าบรรพบุรุษ
จนการรับส่งกันโดยสวามิภักดิ์ ในสมัยโบราณก็ได้มีการจัดการไว้อย่างมีระเบียบ ซึ่งปรากฏใน
สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ระหว่างปี พ.ศ. ๑๘๘๑ - ๒๐๓๑ ได้มีประกาศปรับปรุง
ตำแหน่งหน้าที่ราชการครั้งสำคัญครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของไทย ความห้วงงานราชการของ
พระคลังอันเป็นฝ่ายโกษาธิบดีที่เกี่ยวกับการค้าขายกับต่างประเทศ โดยมีการกำหนดขนาด
เรือสำเภาและถนนประจำเรือให้เฉพาะ และควรอย่างชัดเจนในหนังสือกฎหมายนาฬเรือ^{๔๕}

ในเรื่องการควบคุมการค้านั้นอยู่ภายใต้รัฐบาลฝ่ายตนเป็นส่วนใหญ่ การค้า
ไทยนั้นนอกจากจะควบคุมโดยกฎหมายนาฬเรือแล้ว ก็ยังมีการผูกขาดการค้าสินค้าบางชนิด
ของพระคลังสินค้าโดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง สำหรับการค้าฝ่ายญี่ปุ่นก็
มีการควบคุมเริ่มตั้งแต่สมัยโชกุนเอ็ซึยาซุ โดยพ่อค้าที่จะนำสินค้าออกไปขายยังต่างประเทศ
ต้องขออนุญาตตามกฎหมายเกณฑ์ในลารชอไบเบ็กรอง ซึ่งยอมต้องมาผ่านการตรวจสอบชนิดสินค้าและ
ประเทศที่จะเดินเรือไปทำการค้าขายด้วยเสียก่อนเสมอ การควบคุมตามวิธีดังกล่าวมาจ
เหตุผลเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศ และอาจจะนับว่าการปกครองระบ
สมบูรณาญาสิทธิราชของทั้งสองประเทศ เป็นเหตุผลอีกทางหนึ่งที่มีผลให้เกิดการควบคุมการ
การมีอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ไทยหรือของโชกุนในการปกครองประเทศตนเอง
จักรพรรดิญี่ปุ่นนั้นได้ส่งเสริมให้มีอำนาจเด็ดขาดในการจัดการค้า ตลอดจนควบคุมการค้า

^{๔๕} ล้วน ปางสุข "สังคมศึกษา ก." สำนักพิมพ์อักษรสัมพันธ์, พระนคร, ๒๕๐๘, หน้า ๑๖๖

ระหว่างประเทศด้วย ดังนั้นการมีพระราชไมตรีทางการค้าระหว่างกันจึงเป็นทางช่วยที่
สำคัญให้การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นดำเนินไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น

บุคคลในการค้าเป็นการค้า

เนื่องจากการควบคุมของรัฐบาลศกการการค้าระหว่างประเทศมีอยู่มาก จึงเป็น
โอกาสหรือเป็นหนทางให้พระญาติพระวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เข้ามาดำเนินการค้าอยู่ไม่
ถึงที่ประวัติศาสตร์ชาติไทยโลกกล่าวถึงการแต่งเรือสำเภาราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือการ
เช่าระวางสินค้าฝากเรือสำเภาราคืออื่นไปขาย อย่างไรก็ตาม ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หรือ
พระญาติพระวงศ์นั้น เป็นแต่เพียงผู้ดำเนินการค้าในระดับริเริ่มกิจการ คือ เป็นผู้ลงทุน แต่ผู้
นำสินค้านั้นไปถึงต่างประเทศหรือประเทศญี่ปุ่น ตลอดจนการติดต่อซื้อขายหรือซื้อสินค้าส่วน
ใหญ่แล้วได้แก่ชาวจีนและชาวฮอลันดา พอลาชาวต่างประเทศทั้งสองนี้เป็นพ่อค้าที่มีบทบาท
สำคัญมากในการค้าระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น ตลอดทั้งในสมัยมีพระราชไมตรีทางการค้า
และขาดพระราชไมตรีกัน ซึ่งถ้าขาดคนทั้งสองชาตินี้แล้วก็ไม่แน่ว่าการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น
จะสามารถสืบเนื่องติดต่อกันมาถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็นระยะเวลาของการค้าสมัย
ประวัติศาสตร์ใดหรือไม่ ชาวจีนและชาวฮอลันดาเป็นพ่อค้าสำคัญของไทย ทั้งในฐานะผู้ลงทุน
และผู้ดำเนินการค้าขั้นสุดท้าย คือ ติดต่อซื้อขายกับชาวต่างประเทศรวมทั้งชาวญี่ปุ่น หลักฐาน
บางอย่างที่แสดงถึงบทบาทสำคัญของชาวจีนและชาวฮอลันดาในด้านการค้าต่างประเทศของ
ซึ่งสะท้อนให้เห็นบทบาทสำคัญในการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเวลานั้นดังนี้

ชาวจีน ความหลักฐานไม่ปรากฏชัดเจนว่าได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย
ตั้งแต่เมื่อใด แต่ก็พอยืนยันได้ว่าไม่ช้ากว่าสมัยสุโขทัย ทั้งนี้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์
ไทยที่โลกกล่าวถึงเครื่องขามสังกะโลกที่ไทยลอกแบบจากชาวจีน และทางที่มีชาวจีนในสมัย
เป็นต้น จีนเป็นชนชาติที่ขยันขันแข็ง อคทน กล้าได้กล้าเสีย อันเป็นลักษณะที่ดีของพ่อค้า ใน
กรุงศรีอยุธยาตลอดมาเน้นการค้าส่วนใหญ่ดำเนินการโดยชาวจีน การรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตัว

เครื่องสนับสนุนให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนผู้ค้าขายและข้าราชการควบคุมการค้าเป็นไปอย่างราบรื่น ต่อมาผู้ป้อนออกประกาศห้ามมิให้ไทยและชาติอื่น ๆ ไปค้าขายในญี่ปุ่น ยกเว้นแต่จีนที่เป็นชาติซึ่งญี่ปุ่นมีความไว้วางใจอย่างสนิทสนม ดังนั้นจึงเป็นโอกาสให้ประเทศไทยได้อาศัยพวกจีนที่ตั้งภูมิลำเนาค้าขายอยู่ในพระราชอาณาจักรดำเนินการค้าขายติดต่อกับญี่ปุ่นตลอดทุกปีมา วิธีทำก็คือ จัดให้ขุนนางไทยเป็นผู้กำกับไปในเรือสำเภา นอกนั้นเป็นชนชาติจีนทั้งสิ้น ๕๐

หลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะแสดงว่าชาวจีนสามารถผูกการค้าไทยไว้ได้มือคนแล้ว การที่ญี่ปุ่นยอมให้ชาวจีนเข้าไปค้าขายในประเทศตนระหว่างมีนโยบายปิดประตูการค้า เนื่องจากถือว่าเป็นชาติที่สนิทสนมไว้วางใจได้ นั้น เป็นเครื่องส่งเสริมบทบาททางการค้าของชาวจีนในการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นมากขึ้น

ชาวฮอลันดา เป็นกลุ่มพ่อค้ายุโรปที่เข้ามาค้าขายกับไทยเป็นชาติที่ ๒ รองจากชาวโปรตุเกส และได้รับความสำเร็จในการค้าอย่างมาก คือ นอกจากจะรับซื้อสินค้าจากไทยไปขายยังยุโรปแล้ว ธุรกิจสำคัญอีกอย่างในขณะที่ไทยขาดพระราชไมตรีทางการค้ากับญี่ปุ่นคือผูกขาดสินค้าสำคัญไปขายยังญี่ปุ่น ในสมัยสมเด็จพระเพทราชาพ่อค้าชาวฮอลันดาได้ขอสตัญญาผูกขาดหนังกวาง หนังโคและกีบูก ที่เกาะพาสัญญาไว้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นอกจากนี้ยังได้ผูกขาดช่าง หมายและไม้หอมด้วย เพื่อจัดจำหน่ายยังต่างประเทศรวมทั้งญี่ปุ่น เงินตราทั้งหมดของไทยตีตรามงกุฎฮอลันดา โดยส่งเข้าไปตีในเนเธอร์แลนด์แล้วส่งเข้ามาไทยโดยบริษัทอินเดียตะวันออกฮอลันดา ๕๑ อิทธิพลการค้าในไทยของชาวฮอลันดาทำให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชหันมาเจริญสัมพันธไมตรีกับชาติฝรั่งเศสเพื่อเป็นคู่สับถ่วงอำนาจทางการค้าของชาวฮอลันดาที่กำลังขยายวงกว้างขึ้น โดยการขอผูกขาดทำการค้าสินค้าหลายชนิดยิ่งขึ้น

๕๐ ประชุมพงศาวดารชาติไทย, (เล่มที่ ๒ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ), หน้า ๖๕

๕๑ เซอร์ ซาเตา, หน้า ๓๒

๕๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔

การติดต่อค้าขายต่างประเทศของฮอลันดานั้น เป็นไปเพื่อการค้าโดยแท้จริงมิได้มีการเผยแพร่
คริสต์ศาสนาพร้อม ๆ ไปด้วยอย่างชาวโปรตุเกส ชาวสเปนหรือชาวฝรั่งเศส ลักษณะนี้
เป็นจุดสำคัญที่ชักจูงให้ฮอลันดามีบทบาทสำคัญทางการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น โดยเฉพาะ
สมัยซากุระระหว่างไมตรีระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๓๕ ชาวฮอลันด
เป็นชาวยุโรปชาติเดียวที่ได้รับยกเว้นจากนโยบายปิดประเทศการค้าที่มีขึ้น เพื่อให้ญี่ปุ่นพ้นจากกา
แพรกแรงของชาวยุโรป ในการขยายเผยแพร่ศาสนาคริสต์ อันเป็นต้นเหตุของกรจลาจลใน
ประเทศระหว่างชาวคริสต์กับพวกที่ถือศาสนาดั้งเดิม โดยการค้าที่ไม่เกี่ยวข้องกับกาเผยแพร่
ศาสนาคริสต์ ชาวฮอลันดาจึงได้รับอนุญาตให้เข้าไปค้าขายในญี่ปุ่นได้ภายใต้การควบคุมจาก
ทางการญี่ปุ่น สินค้าไทยจึงยังถูกนำไปขายยังประเทศญี่ปุ่นอย่างสม่ำเสมอ ผ่านทางพ่อค้าชาว
ฮอลันดาตลอดมาถึง พ.ศ. ๒๓๘๙ ซึ่งเป็นปีที่ญี่ปุ่นเปิดประเทศการค้ากับชาวต่างประเทศครั้งใหม่

จ. โครงสร้างของสินค้าในการค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

จากหลักฐานที่รวบรวมได้พอสรุปโครงสร้างของสินค้านี้ระหว่างไทยและญี่ปุ่น

ได้ดังนี้.-

ตารางที่ ๓

โครงสร้างสินค้าในการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นสมัยโบราณ

สินค้าออกจากไทยไปญี่ปุ่น	สินค้าออกจากญี่ปุ่นมาไทย
ผ้า	ภาชนะทำด้วยไม้
ฉาบทอง	ภาชนะทำด้วยทอง
หินปูนหมึก	ภาชนะทำด้วยเงิน
งาช้าง	ภาชนะทำด้วยทองแดง
เขาสัตว์	โลหะทองคำ
หนังสัตว์	โลหะเงิน
หมวกสานด้วยผิวไม้	กั้นหมัน
ภาชนะดินเผา	จากญี่ปุ่น
ผ้าไหม	ทองคำรูปพรรณ
ขนนกกระเจอกเทศ	ตุลย์รูปคนน้ำ
ยูเร	เครื่องกระเบื้อง
ผ้าขนสัตว์	ใบชา
นกกุ้ง	กำมะถัน
นกกแก้ว	เครื่องเหล็กที่เป็นของใช้สอย
สมุนไพร	แพรหนังโก
เครื่องเทศ	แพรคุยก
กำยาน	แพรต่วน
น้ำตาล	ผ้าโปร่ง
มะพร้าว	ปรอท
ไม้ฝาง	กระดาษ
ไม้หอม	ผ้า
ข้าว	
เกลือ	
ตะกั่ว	
แร่ธาตุต่าง ๆ	
ขนนกกระเวก	
หมากสด	
ขาง	

สำหรับสิ่งของความรวยการ เครื่องราชบรรณาการที่ส่งไปตอบกันระหว่างพระเจ้าแผ่นดินที่ปกครองประเทศญี่ปุ่นและพระเจ้าแผ่นดินที่ปกครองประเทศไทยสมัยนั้น นอกจากจะเป็นสิ่งของที่มีลักษณะเป็นสินค้าทั่วไปแล้ว ยังมีสิ่งของที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะมากกว่าจะเป็นสินค้าที่ใช้ลาขายกันในท้องตลาดและมีได้รวมอยู่ในโครงสร้างสินค้าข้างต้นมีดังนี้คือ. -

เครื่องราชบรรณาการจากพระเจ้าแผ่นดินประเทศญี่ปุ่นถึงพระเจ้าแผ่นดิน

ประเทศไทย

เกราะ

ปืนคาบศิลา

คาน

น้ำมีอาวน

บังเหียน

เครื่องราชบรรณาการจากพระเจ้าแผ่นดินประเทศไทยถึงพระเจ้าแผ่นดิน

ประเทศญี่ปุ่น

คานยาว

คานสั้น

ปืนยิงนก

ปืนใหญ่ (สันนิษฐานว่าเป็นปืนที่ไทยซื้อจากพ่อค้าชาวยุโรปทางเมืองทาบัตตานีมิได้ทำขึ้นเอง)

การควบคุมการส่งออกและการนำสินค้าเข้า

สินค้าของห้าม ตามลัทธิธรรมนิยมในการกำหนดสินค้าให้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ทั้งในการนำเข้ามาและส่งออกนั้น โคระบุว่า "สินค้าบางชนิดที่หายากและมีอยู่ในพื้นเมือง เช่น ดีบุก ของเหล่านิชอลคาทางประเทศชาติต้องการ จะเอาไปขายยังประเทศอื่น เพราะได้ราคาแพง รัฐบาลจะยอมได้ขายซื้อกันความใจก็เกรงว่าของเหล่านั้นจะหมดสิ้น ไม้เหลื่ออยู่สำหรับใช้ในราชการบ้านเมือง จึงกำหนดให้เป็นสินค้าของห้ามมิได้ซื้อขายกันในท้องตลาด ใครมีสินค้าของห้ามเหล่านั้นถ้าจะขายให้เอามาขายต่อพระคลัง มาซื้อก็ให้มาซื้อที่พระคลัง รัฐบาลเปิดขายไปแต่พอเห็นสมควร" ๕๓

ในค่านสินค้าเข้านั้นสินค้าของห้ามได้แก่ "เนื่องจากชาวต่างประเทศเอาเครื่องศาสตราวุธและคิงกำมะถันเป็นสินค้าเข้ามาขาย ของเหล่านี้รัฐบาลไม่ปรารถนาจะให้ตกไม่ถึงมือปัจเจกบุคคล แต่จะห้ามมิให้ชาวต่างประเทศเอาเข้ามาขาย รัฐบาลก็ต้องการมีไว้สำหรับใช้ในราชการบ้านเมือง จึงยอมให้ชาวต่างประเทศเอาเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์เข้ามาได้ แต่มีข้อบังคับว่าต้องขายแก่รัฐบาลแห่งเดียว เมื่อรัฐบาลมีไว้จนเกินความต้องการก็จะขายเป็นรายย่อยแก่ประชาชนพลเมือง เกิดกำไรแก่รัฐบาลด้วย" ๕๔

วิธีการซื้อขายสินค้านี้ระหว่างประเทศที่รัฐบาลบังคับกับเขานั้น อาจจะมีมาแต่ในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมหรือก่อนหน้านั้นแล้ว แต่เมื่อถึงรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. ๒๑๗๓ - ๒๑๘๘) ก็ได้คิดจัดการค้าขายในพระคลังให้เป็นประโยชน์แก่แผ่นดินมากขึ้น จึงตั้งสิทธิสินค้าของห้ามให้มากขึ้น คือ ไม้ ต้องมาขายให้พระคลัง จากนั้นพระคลังจึงขายได้ประชาชน สินค้าออกก็มี ดีบุกประสิ่ว ตะกั่ว ฝาง หมากสด หนังกสัตว์ เนื้อไม้และงาช้าง เหล่านี้กำหนดให้มาขายแก่พระคลัง แล้วพระคลังจะจัดการจำหน่ายแก่ต่างประเทศตามผู้เห็นควร ๕๕

๕๓ "ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ" (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ), สำนักพิมพ์สภาวทยา พระนคร, ๒๕๐๒ หน้า ๕๑

๕๔ "ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ" (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ), หน้า ๑๕๖

๕๕ คณิต, หน้า ๑๘๘

ก. ปริมาณและมูลค่าการค้า

สินค้าที่อยู่ในการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นนั้น ถึงแม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันว่าจำนวนมากที่สุดก็ตาม แต่ก็อาจกล่าวได้ว่ามีจำนวนมาก และประกอบด้วยสินค้าหลายชนิด วัลลิต ผู้อำนวยการคลังสินค้าฮอตันคาในไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๑๑๖ - ๒๑๔๕ กล่าวไว้ว่า "ผู้ซื้อของหนึ่งจากไทยในหนึ่งราว ๑๕๐,๐๐๐ ผืน สันนิษฐานว่าคงเอาไปทำตามคาม นอกจากนั้นก็ซื้อคัมภีร์ ไม้เบญจพรรณ ไม้สัก ไม้กระดาน น้ำตาล มะพร้าว ตะกั่ว และอื่น ๆ อีกมาก และในปี พ.ศ. ๒๑๑๘ ญี่ปุ่นรับซื้อข้าวสารของไทยส่งไปขายตามหมู่เกาะชวาทั้งหมดอีกด้วย สำหรับหนังสือตัวนั้น เขาใจว่าคงเป็นสินค้าออกสำคัญของไทยไปยังญี่ปุ่น ทั้งจะเห็นได้จากข้อมูลของไทยทำไว้กับฮอตันคาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๖๐ มอบให้ฮอตันคาผูกขาดการส่งหนังสือตัวไปขายแก่ผู้ต้องการซื้อผูกขาดการค้าหนังสือตัวแต่เพียงอย่างเดียวในระยะแรกยอมแสดงถึงความต้องการของหนังสือตัวในญี่ปุ่นมีมากและให้ราคาดี เพื่อไปทำคามคามยาวในยุคของชาวยุโรปขณะนั้น สินค้าไทยที่ขายได้มากในตลาดญี่ปุ่นรองลงมาได้แก่ เครื่องเทศ สัตว์เลี้ยงประเภทนกและข้าวสาร สำหรับสินค้าญี่ปุ่นที่ส่งมายังตลาดไทยส่วนมากได้แก่ ทองรูปพรรณ วัสดุนิตต่าง ๆ และของใช้ กระเบื้อง เคลือบ ๕๗

มูลค่าการค้าระหว่างไทยและญี่ปุ่นนั้น ไทยอยู่ในภาวะการไต่มูลค่าการค้าตลอดมา เนื่องจากมีสินค้าหลายชนิด แยกต่างไปจากสินค้าพื้นเมืองของญี่ปุ่นมาก ก่อให้เกิดความนิยมในตลาดญี่ปุ่นและถือว่าเป็นของหายาก จากการพยายามของไทยเพื่อทำการค้าขายกับญี่ปุ่นโดยตรง เจมส์ ไมล์มีพระเจ้าประสาธทอง พระเจ้าฟ้าชัย ตลอดจนสมเด็จพระนารายณ์ ทั้ง ๆ ที่ญี่ปุ่นอยู่ในขณะปิดประเทศการค้ากับต่างชาตินั้น ย่อมแสดงถึงประโยชน์ของไทยที่ได้กับจากญี่ปุ่นทางการค้า หรือการที่พ่อค้าชาวฮอตันคาพยายามผูกขาดสินค้าสำคัญที่จะส่งไปขายยังญี่ปุ่น ก็ยอมแสดงว่าสินค้าไทยมีราคาดีและเป็นที่นิยมในตลาดญี่ปุ่น วัลลิต ผู้อำนวยการคลัง

๕๖ "จดหมายเหตุวันวลิต" (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ), หน้า ๑๐๑

๕๗ รัชช, หน้า ๒๔

คลังสินค้าอุตสาหกรรมประจำไทยในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมกล่าวว่า "เรือสินค้าญี่ปุ่นบรรทุก
เขาและหนังสัตว์ไปขายให้ญี่ปุ่นมีกำไรงดงาม ซึ่งพระเจ้ากรุงสยามก็พอพระทัย และทำรา
งไว้ให้แก่ประเทศเป็นจำนวนมาก"^{๕๘}

เมื่อการติดต่อทางพระราชไมตรีระหว่างไทยและญี่ปุ่นได้กลับมีขึ้นอีกในต้นสมัย
กรุงรัตนโกสินทร์ ญี่ปุ่นก็เป็นฝ่ายซื้อจากไทยมากกว่า ตลอดมาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๐ จากนี้
ไทยก็เริ่มเป็นฝ่ายซื้อสินค้าจากญี่ปุ่นในระดั้มเท่า ๆ กัน คือ ๑๓ ล้านบาท หลังจากปี พ.ศ. ๒๔๗๕
ไทยก็เริ่มเป็นฝ่ายซื้อสินค้าจากญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ และตกอยู่ในภาวะขาดดุลการค้า
บ่อยครั้งขึ้น^{๕๙}

ง. ระบบการซื้อขายแลกเปลี่ยน

การค้าระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่นนั้น จากหลักฐานปรากฏว่ามีทั้งการแลกเปลี่ยน
สินค้าและการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน ในสมัยสมเด็จพระ
เอกาทศรถ ชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาทำการค้าขายนำเอาเงินตราของตนมาด้วยซึ่งมีหลายชนิด
ด้วยกัน ญี่ปุ่นสมัยนั้นใช้เงินแผ่นและทองแผ่นเป็นเงินตรา พระคลังสินค้าจึงต้องเป็นเจ้าหน้า
กำหนดอัตราแลกเปลี่ยนขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยนี้^{๖๐}

^{๕๘} "จดหมายเหตุวันวลิต" (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ), หน้า ๑๐๑

^{๕๙} ขวัญ, หน้า ๑๗๔

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔

ตามโน้ตบันทึกของ Dr.Engelbert Kaempher^{๖๑} กล่าวว่า ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงจัดเรือสำเภา ๒ - ๓ ลำไปยังประเทศญี่ปุ่นทุกปีเป็นประจำเพื่อนำเหรียญเงินไปแลกทองคำ ทองแดง ทองรูปพรรณ จากญี่ปุ่น กล้วยคน้ำ เครื่องกระเบื้อง และไม้ชา^{๖๒} และได้กล่าวถึงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราไทยกับเงินตราต่างประเทศว่า^{๖๓}

๑ อั้ง ซึ่งชาวต่างประเทศเรียก KATTI เท่ากับ ๒ ^๖/_{๑๐} ปอนด์หรือ ๒๐ เซลต์ (THAILS) หรือ ๕๐ ริคส์ดอลลาร์ (RIKDOLLARS) ถือเป็น ๒ เทาของ KATTI ที่ไรในนาตาเวียและในญี่ปุ่น

๒ THAIL ไทยเรียกชื่อว่าค่าสิง เป็นเพียงมาครานับ ค่าสิงหนึ่งมี ๔ บาท

๓ บาทหนึ่งราคา ๔ มาส (MASS) หรือ ๓๐ STIEVERSวิลันดา

๔ มาสหนึ่ง ค่าไทยเรียกว่า สลึง มีสองเบี้ย

๕ เื้องหนึ่งมี ๓ ไพ

๖ สามไพหนึ่งมี ๒ ปี

๗ ปีหนึ่งแตกได้เป็นเบี้ย ซึ่งเป็นหน่วยเงินเล็ก ๆ สี่ขาวหรือเหลืองก็ไล่ ค่าของชาวเราเรียกว่า COWERS

๘ เบี้ยนั้นมีราคาแตกต่างกันมาก เื้องหนึ่งอาจจะซื้อได้ตั้งแต่ ๕๐๐ - ๘๐๐ เบี้ย มักเอามาขายจากหมู่เกาะมัลดีวีป (MALDIVE ISLAND)

๖๑ Dr.Engelbert Kaempher เป็นหมอชาวเยอรมัน ประจำอยู่ในคณะทูตของเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเดินทางจากเมืองปัตตาเวียในเกาะชวาจะไปยังประเทศญี่ปุ่นและได้แวะเข้ามาพักนักในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๓

๖๒ ธวัช, หน้า ๗๒

๖๓ ไทยในจดหมายเหตุแกมเฟอร์ (ฉบับหอสมุดแห่งชาติ), โรงพิมพ์พานิชสุภณุล, พระนคร, ๒๔๘๓, หน้า ๔๒

จากหลักฐานดังกล่าวย่อมยืนยันว่า นับแต่รัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นต้นมา การค้าขายระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นได้เริ่มใช้เงินตราในการซื้อขายสินค้า โดยมีอัตราแลกเปลี่ยนที่แน่นอน สำหรับในสมัยก่อน ๆ นั้น สันนิษฐานว่าได้มีการรับเงินตราต่างประเทศบ้าง ในระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่นที่เป็นลูกค้าประจำ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนสินค้ากับสินค้าก็น่าจะมีกระทำกันอยู่ ตามลักษณะการค้าแบบโบราณทั่ว ๆ ไป.